

שאלה: אמרו חז"ל (ראש השנה דף טז ע"ב) "שלשה ספרים נפתחין בראש השנה. אחד של רשעים גמורין, ואחד של צדיקים גמורין, ואחד בינוניים. צדיקים גמורין נכתבין ונחתמין לאלתר [=כלומר: מיד] לחיים. רשעים גמורין נכתבין ונחתמין לאלתר [=כלומר: מיד] למיתה. בינוניים תלויין ועומדין מראש השנה ועד יום הכפורים. זכו נכתבין לחיים, לא זכו נכתבין למיתה".

וקשה להבין, שהרי רואים תמיד שיש צדיקים המתים מיד אחרי ראש השנה, ויש רשעים גמורים הממשיכים לחיות בלי שום פגע רע?

תשובה: כמה תשובות נאמרו בדבר (ראה בספרי "לקט פירושי אגדה" ח"ב עמ' 114-115). נכונים ביותר דברי רמב"ם (הלכות תשובה פ"ג ה"ב) "ושיקול זה אינו לפי מנין הזכיות והעונות, אלא לפי גודלם. יש זכות שהוא נגד כמה עונות... ויש עון שהוא נגד כמה זכויות.. ואין שוקלין אלא בדעתו של אֵל יְדַעוֹת, והוא היודע היאך עורכין הזכויות כנגד העונות".

נראה לי פירוש דבריו שיש הבדלים עד אין סוף מה היא חומרת העבירות. יש שהחוטא אנוס מחמת תוקף עוצמת יצרו הרע, ויכולת התמודדותו היא מועטה. ויש שאינו אשם כל כך שנתקלקל מחמת חינוך גרוע שקיבל מהוריו, או מפני לחץ סביבתו, חבריו לעבודה והשפעת כלי התקשורת.

וכן בענין הצדיק, יש שהוא אמנם עושה מצוות אבל הן למען גאותו ולמען פרסומו בין הבריות. ויש שהמצוה חלשה כי לפי יכולותיו היה צריך לקיימן באופן מושלם יותר ["לפום גמלא, שיחנא" (כתובות סז ע"א)] אלא התעצל. ויש שאמנם הוא צדיק, אבל שוכנת בלבו שנאת-חינם לקבוצות אחרות, סיעות אחרות. ויש שלפי גדולתו הוא חוטא בחילול השם, עון החמור ביותר (יומא פו ע"א), אבל זה בלתי מורגש בעיניו, מרוב הַרְגָלוֹ. וכן להיפך, אם צדיק זה גדל במשפחה של יראי-השם וחונך כראוי, אין מעלתו במצוות גדולה כמו מצוה הנעשית ע"י אדם שגדל במשפחה של פוקרים וכופרים, ואעפ"כ עלה ונתעלה לשמור את המצוות. שהרי נסיונו של השני קשה פי כמה מנסיונו של

הראשון. וכן חילוקי-דרגות עד אין מספר. ורק הקב"ה הוא היודע למדוד מה מדת אשמתו של החוטא, ומה היא באמת מדת צדקותו של הצדיק. "כי האדם יראה לעינים, וה' יראה ללבב" (שמואל-א טז, ז).

אבל נראה לי מענה נוסף, משכנע מאד. הרי יש הרבה סיבות נוספות מפני מה האדם מת, ואפילו אם הוא צדיק. אם נגזר על האדם כבר בעת לידתו שיחיה רק כך וכך שנים (יבמות נ ע"א), מה נתמה אם מת בגיל צעיר? או אם האדם לא היה נזהר כראוי בשמירת בריאותו, לדוגמא הוא מעשן, או אוכל מאכלים המזיקים לבריאות, או נסע במהירות מופרזת, או נכנס למקום סכנה שלא כדיון, מה נתמה אם הוא מת? וכן להיפך, יש רשע מאריך ברעתו, כי עשה כמה זכויות בחייו, ואין הקב"ה מקפח שכר כל בריה (נזיר כג, ב). אבל כיון שאין לרשע זה זכות לחיות בעולם הבא, ה' משלם את שכרו בעולם הזה. "וּמְשַׁלֵּם לְשׁוֹנְאָיו אֶל פְּנֵי הַאֲבִידוֹ, לֹא יֵאָחֵר לְשׁוֹנְאוֹ, אֶל פְּנֵי יְשׁוּלָם" (דברים ז, י), וכמו שפירש רש"י שם בשם חז"ל.

ויש שהרשע מאריך חיים כדי שבאיזה יום מן הימים תהיה תועלת לבריות ממה שהוא המציא המצאה או פעל (כדברי רמב"ם בהקדמה למשנה, בש"ס וילנא, ברכות עמ' 110 "ואפשר שיהיה הארמון ההוא מזומן לאיש חסיד יבוא באחרית הימים"). ויש שהרשע מאריך ימים כדי להעמיד בנסיון את שאר הדור כשרואים שהוא לא נענש. ויש שהרשע מאריך ימים כדי לשמש שוט להעניש את שאר החוטאים שבדור. כמו שנאמר (ישעיה י, ה) "הוֹי אֲשׁוּר שֶׁבֶט אָפִי, וּמִטָּה הוּא בְיָדָם זַעֲמִי".

וכן העיר ה"מצודות" על המקרא (משלי טז, ד) "כֹּל פֶּעַל יְדוּד לְמַעֲנֵהוּ, וְגַם רָשָׁע לְיוֹם רָעָה".

וכדברי ה"מצודות" על (משלי כו, י) "רַב מְחֹלָל כָּל, וְשׁוֹכֵר כָּסִיל וְשׁוֹכֵר עוֹבְרִים". ה' כביכול שוכר את הכסילים כדי לבצע מלאכתו בעולמו.

ויש עוד שיקולים נוספים מפני מה הצדיק מת בגיל צעיר, והרשע מאריך ימים. מה שאמרו בגמרא "שלשה ספרים נפתחים", המאמר

שפתחנו בו, הוא רק אחד מהשיקולים. חז"ל ציינו כאן אחת מכמה
הסיבות. והכל אמת.